

a „kölcsonös előnyökre épülő” kapcsolat. (Az idézet a könyvből való. K. F.) S ille- nek egymáshoz — mondja Mutafcsieva regénye.

Vitára ingerlő konzekvencia, de a keserűség, mely benne rejlik, eszméltető erejű. Szerzőjét egy karkai Odüsszeia végiggombolyítására s megírására képesítette. S ha a „talán másként is történhetett volna” ábrándját szomjan is hagyja, olyan bizo- nyosságot ment ki a labirintusból — valahol otthon kell lenni a világban —, mely nekünk többet ér minden más bölcsességnél. Hogy egy számunkra idegen közeg, sőt történelmi anyag forogja ki ezt a gondolatot, olyan nyereség, mintha egy sze- mélyesnek látszó „rögeszme” egyetemes igazoláshoz jut.

S ezzel a történelmi regény mai divatjának egy talán lényeges okát is meg- közelítettük. Először Gencso Sztojev *Az arany ára* című regénye olvastán vettem észre, hogy a bolgárok milyen fontos mondandókat bíznak a történelmi regényre. Doncsev *Rodopei krónikája* még nyomatékosabban figyelmeztetett erre, a *Cem szultán* pedig kiütőköző aktualitásaival kényszerít a jelenség átgondolására. Nincs ezekben a regényekben olyan gondolat, mely kényessége okán szorulna a történelmi közeg segítségére, s ha mégis ahhoz folyamodik, annak oka elsősorban esztétikai. A más világ anyagában testet öltő mai igazság messzebből igazolhatja, kiterjeszt- heti a maga érvényét. S mert a kettő különbsége épp a történelmi anyag objektív tartalmai miatt nem oldódhat fel teljesen, a két szféra között bizonyos vibrálás is támad, s ez a vibrálás a merész, többarcú metaforák izgalmát adja a regénynek. B. Nagy László figyelt fel erre először, de magyarázatunk Hankiss Elemér meta- fora-elmélete felől is megtámasztható. Ezért is beszéltem Mutafcsieva művét jelle- mezve „karkai Odüsszeiá”-ról, hogy ez a rétegezetség, s a rétegek közötti vibrálás jobban kitessék.

KISS FERENC

